

Wil de echte strateeg dan nu opstaan?

Frans Spinnewijn

Professor Economie aan de KULeuven

In België worden de lonen geïndexeerd. Evident is dat niet, want in onze buurlanden is dat niet het geval. De laatste jaren is precies die automatische loonindexering in eigen land onder vuur komen te liggen. Vooral bij het patronaat zijn nogal wat voorstanders te vinden van een afschaffing ervan. De argumenten die zij daarvoor gebruiken zijn ronduit demagogisch. De indexering is volgens hen verantwoordelijk voor alles wat er fout loopt in de Belgische economie. Als de Belgische relatieve loonkosten sneller stijgen dan bij onze buurlanden, dan heeft dat alles met de loonindexering te maken. Als dat niet het geval is, is er blijkbaar niets te verklaren en zwijgen zij.

De voorstanders van een afschaffing van de loonindexering verwijzen vooral naar Duitsland als het grote voorbeeld van loonkostenbeheersing. Als zij de Belgische loonkosten met die van onze handelspartners vergelijken, reppen zij echter met geen woord over de koppeling van de Belgische Frank aan de D-Mark. Nochtans heeft de appreciatie van de Belgische Frank beslist de loonkosten verhoogd. Het was trouwens één van de nadelen van de koppeling, die de regering bij de beslissing tegen de onmiskenbare voordelen heeft afgewogen. Een ander nadeel van de koppeling is dat de regering de tewerkstelling als beleidsobjectief heeft moeten inruilen voor inflatiebestrijding. Het is dan ook bijzonder ironisch dat de discussie over de indexering van de lonen nu, in een periode van zeer lage inflatie, terug naar boven komt.

Geen hinderpaal voor loonkostenbeheersing

De loonindexering kan geen hinderpaal zijn om de Belgische loonkosten in de pas van de Europese loonkostenstijging te houden. Wie enigszins met het mechanisme vertrouwd is, moet dat beseffen. Ik zet hier alvast mijn bedenkingen

even op een rijtje.

Nuchter bekeken is de indexering niet meer dan een clause in een overeenkomst. Clausules worden ingevoerd om het afsluiten van overeenkomsten te vergemakkelijken. Meestal kan de ene partij met de clause de andere partij over de streep trekken. Zonder clause had de overeenkomst er dan ook anders uitgezien. Dat mechanisme kan je zeer goed aan het werk zien bij de loonovereenkomsten die de sociale partners afsluiten. In België worden om de twee jaar loononderhandelingen gevoerd. De sociale partners sluiten er een loonovereenkomst met indexeringsclause. Het is kortzichtig te denken dat zij het zonder de indexeringsclause eens zouden worden over dezelfde nominale lonen. Vakbonden kijken immers vooruit. Zij beoordelen een loonovereenkomst op de koopkracht van de bedongen lonen. Als de lonen niet zouden geïndexeerd worden, zouden zij hun looneisen aanpassen aan hun inflatieverwachtingen. Met de indexatie hoeven zij zich niet om de inflatie te bekommeren en zullen zij gematigder eisen stellen.

Wie beweert dat loonindexatie in een periode van snelle inflatie de loonkosten opdrijft, kan zijn stelling niet hard maken. Omdat de evolutie van de inflatie niet te voorspellen is, kan je beide systemen helaas niet op hun resultaten beoordelen en tegenover elkaar afwegen. Wat het mogelijk maakt de resultaten toch enigszins te interpreteren, is de foutenmarge die alle voorspellingen belast. Ook op inflatievoorspellingen zit een fout. Zonder indexering vallen de loonkosten achteraf lager uit als de vakbonden de inflatie hebben onderschat, en hoger als de vakbonden ze hebben overschat. Als je het over een langere periode bekijkt, worden er fouten in beide richtingen gemaakt. Onderschatting en overschatting compenseren elkaar dan. Tenzij je er natuurlijk van uit-

gaat dat de vakbonden er zonder loonindexering uit voorzichtigheid altijd een schepje bovenop doen. In dit geval is het indexeringsmechanisme zondermeer te verkiezen. Tegenstanders van de indexering moeten dus goed uitkijken dat ze zichzelf geen pad in de korf zetten.

Een broos evenwicht

De sociale evenwichten in België zijn het resultaat van jaren geven en nemen aan beide kanten. Het is een delicaat systeem, waarin alle elementen op elkaar zijn afgestemd. Je kan niet zomaar één element wijzigen zonder het evenwicht te verbreken. Toch zijn er die erop aandringen één element van het systeem, de indexering, af te schaffen. Wie denkt dat te kunnen doen zonder dat het gevolgen zal hebben voor de manier waarop de onderhandelingen worden gevoerd, is naïef.

Het veelgeroemde Duitse voorbeeld geeft dat duidelijk aan. In Duitsland, waar de lonen niet geïndexeerd zijn, verlopen de jaarlijkse loononderhandelingen erg moeizaam. Ook in België zouden de vakbonden bij een afschaffing van de indexering jaarlijkse onderhandelingen moeten eisen. Als ze dat niet doen, zullen zij vroeg of laat met bijzonder militante eisen van hun achterban worden geconfronteerd. De ervaring leert immers dat een koopkrachtverlies van 10% over een periode van twee jaar niet uitzonderlijk is. Een eenzijdige opzegging van de indexering zal dus geen lang leven beschoren zijn.

De sociale vrede waarvoor het indexerings-systeem heeft gezorgd, heeft trouwens ook het bedrijfsleven geen windeieren gelegd. Wat heeft het bedrijfsleven te winnen bij frequentere loononderhandelingen met stakingsdreigingen? Ook sociale onvrede is een element dat het patronaat in de weegschaal moet gooien bij haar keuze voor of tegen loonindexering.

Gezuiverde index

Misschien ziet de bedrijfswereld ervan af druk uit te oefenen voor een brutale afschaffing van de loonindexering. Maar allicht verandert zij dan alleen het geweer van schouder met een voorstel om een gezuiverde index in te voeren. In dat geval worden de lonen maar gedeeltelijk geïndex-

eerd. De vakbonden hebben gegronde redenen om ook dat af te wijzen. Met een gedeeltelijke indexering zal de overheid in de verleiding komen om onopgeloste financieringsproblemen door te schuiven naar de werknemers. Prijsstijgingen die veroorzaakt worden door een verhoging van de indirecte belastingen of door een devaluatie worden dan immers niet meer in de lonen doorgerekend. De werknemers dragen het koopkrachtverlies, het bedrijfsleven moet geen loonsverhogingen toestaan en de overheid krijgt haar geld. De gezuiverde index is dus een bijzonder aantrekkelijk alternatief voor een overheid in geldnood. Met de invoering van de gezondheidsindex is trouwens al een stap in deze richting gezet.

Maar mooie liedjes duren niet lang. De werknemers, die tijdelijk het kind van de rekening zijn, zullen bij de volgende onderhandelingen het oneigenlijk gebruik van de gedeeltelijke indexering toch weer rechtzetten. Zoals dat het geval zou zijn zonder indexering, zullen zij dan hun voorzorgen nemen en op het koopkrachtverlies anticiperen.

Slinks of open en eerlijk?

Ik kan begrijpen dat buitenstaanders die niet met de werking van het Belgische indexeringsmechanisme vertrouwd zijn, heil verwachten van een afschaffing ervan. Maar het verbaast mij dat premier Dehaene, als doorgewinterd onderhandelaar, die buitenstaanders niet onmiddellijk van repliek dient. Het is trouwens merkwaardig dat de indexeringsproblematiek juist nu weer ter sprake komt, in deze tijd van lage inflatie. Tenzij het natuurlijk een onderdeel zou zijn van een strategisch plan om de loonindexering uit te schakelen zodat de regering de handen vrij krijgt bij de hervorming van de sociale zekerheid. De hervorming van de sociale zekerheid wordt één van de topprioriteiten van de volgende legislatuur. De bedoeling is alleszins de bruto loonkosten te verlagen. Als er gesleuteld kan worden aan de index, kan die hervorming allicht gefinancierd worden met een verhoging van de indirecte belastingen.

Ik zou het betreuenswaardig vinden dat de hervorming van de sociale zekerheid op deze

manier zou verlopen. Het is zonneklaar dat ook de werknemers hun duit in het zakje zullen moeten doen bij de financiering van de sociale zekerheid. Maar waarom kan dat niet open ter discussie gesteld worden? Waarom probeert men dat stommelings te regelen? Is overleg dan een leeg woord geworden?

Er zal heel wat strategisch inzicht nodig zijn om de tegengestelde belangen in dit debat te verzoenen. Dat debat gaat over de fundamenten van onze welvaartsstaat. Het lijkt mij niet aangegeven in zo'n belangrijk debat één van de par-

tijen in snelheid te nemen. Als de vakbonden een wijziging van het indexeringsmechanisme wordt opgedrongen, kunnen zij niet anders dan resoluut voor jaarlijkse loononderhandelingen kiezen. Maar allicht zal dat niet nodig zijn. Een goed strateeg voorziet de moeilijkheden die later zullen opduiken. En een uitmuntend strateeg zal de hervorming weten aan te passen aan het ritme van de tweejaarlijkse loononderhandelingen met het behoud van de loonindexering. Wil die strateeg dan nu opstaan?